

TRANSAKSİYONEL ANALİZ YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA BİR FİLM ANALİZİ: ÖLÜ OZANLAR DERNEĞİ

Bahadır ÇELİKEL¹

ORCID: 0000-0002-6333-3254

Öz

Eric Berne tarafından geliştirilen Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı (TA), insanların tanık oldukları, gözlemledikleri ve öğrendikleri olaylar sonrasında kişiliklerinde meydana gelen değişimleri işlemektedir. Yaklaşım, temel olarak üç ego durumundan bahsetmektedir. Bunlar kısaca önyargılarımızı ve ahlak kurallarımızı belirleyen Ebeveyn Ego, özgür ve mantıksal karar alma mekanizması olan Yetişkin Ego, duygularımızı kapsayan Çocuk Ego Durumlarıdır. Ebeveyn ve çocuk egonun kişilik üzerinde doğumdan itibaren etkisinin olduğu düşünüldüğünde anne ve babanın çocuklarının Yetişkin Ego Durumlarını ortaya çıkarmalarında büyük bir sorumluluk sahibi olduklarını ve anne/babaların, kendi doğrularını çocukları üzerinde dayatma eğilimlerinin yanlış olduğunun söylemek mümkündür. Kısaca yatılı bir okulda kalan ve baskıcı bir aile/okul ortamı içerisinde yaşayan bir grup öğrencinin birbirleri, aileleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerini anlatan "Ölü Ozanlar Derneği" isimli filmde edebiyat öğretmeni Keating'in de öğrencilerinin Yetişkin Ego Durumlarını kullanabilmelerini sağlamak için çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Uslu Çocuk Ego Durumu ile yetiştirilmek istenilen öğrencilerin, Keating'in yaptığı çalışmalar sonucunda Asi Çocuk Ego Durumu ve Yetişkin Ego Durumundan örnekler verdikleri de gözlemlenmiştir. Bu çalışma ile Ölü Ozanlar Derneği filmi Eric Berne'nin Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı kapsamında analiz edilmiş, filmdeki karakterlerin gösterdikleri tepkiler yaklaşım çerçevesinde incelenmiştir. Yaklaşımın ifade ettiği kavramlar film aracılığı ile örneklendirilmiş ve anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Daha anlaşılabilir kavramlar sayesinde konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara fayda sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Transaksiyonel Analiz, Ego Durumları, Transaksiyonlar, Oyunlar, Ölü Ozanlar Derneği*

¹ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: bahadircelikel@gmail.com

A Film Analysis in the Context of Transactional Analysis Approach: Dead Poets Society

Abstract

Transactional Analysis Theory (TA), developed by Eric Berne, deals with the changes that occur in people's personalities after the events they witnessed, observed and learned. The theory basically talks about three ego states. These are briefly the Parent Ego, which determines our prejudices and moral rules, the Adult Ego, which is the free and logical decision-making mechanism, and the Child Ego States, which encompass our emotions. Considering that the parent and child ego have an effect on the personality from birth, it is possible to say that the parents have a great responsibility in revealing the Adult Ego States of their children and the tendency of the parents to impose their own truths on their children is wrong. In the movie "Dead Poets Association", which tells about the relationships of a group of students staying at a boarding school and living in an oppressive family/school environment with each other, their families and their teachers, it has been observed that the literature teacher Keating works to enable his students to use their Adult Ego States. In addition, it was observed that the students who wanted to be raised with the Adapted Child Ego State gave examples of the Vindictive Child Ego State and the Adult Ego State as a result of Keating's studies. In this study, Dead Poets Society movie was analyzed within the scope of Eric Berne's Transactional Analysis Approach, and the reactions of the characters in the movie were examined within the framework of the approach. The concepts expressed by the approach were exemplified through the film and made easier to understand. Thanks to more understandable concepts, it is aimed to benefit from the studies to be carried out on the subject.

Keywords: *Transactional Analysis, Ego States, Transactions, Games, Dead Poets Society*

1. Giriş

Bir sanat ürünü olarak, filmlerin esin kaynağı insanların geçmişte ya da günümüzde birbirleri ile olan ilişkileri, başlarından geçen olaylar karşısındaki duyguları, düşünceleri ve davranışlarıdır. Filmler, toplumun içerisinde var olan bu durumları alıp bir olay örgüsü oluşturarak işlemektedirler. Dolayısıyla günlük hayatta insanların karşılaşılabileceği her türlü durum filmlere konu olabilmektedir.

Sosyal hizmet, psikoloji gibi bilimlerin insanların günlük hayattaki karşılaştıkları sorunları çözmeyi; sorunları çözülen insanların refah seviyelerini artırmayı, yaşanmış sorunlardan çıkarım yaparak daha sonra yaşanabilecek benzer sorunların önüne geçmeyi hedeflemektedir. Toplumdan kesitler sunan filmler insanların birbirleri ile olan ilişkilerini ele almak adına yoğun analizler, araştırmalar ve gözlemler yapmaktadır (Ray, 2007; akt. Yılmaz ve Zengin, 2019, s. 668). Film hazırlığı adına toplumun içerisinde yapılan bu çalışmalar, insanın ruh halini ve sosyal yaşantısını konu alan bilimlerin çalışmaları için kaynak, referans oluşturabilme gücüne sahiptirler.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına ismini veren transaksyon kelimesi özünde iletişim anlamına gelmektedir. Bireylerin, etrafındaki insanlarla kurduğu etkileşim anlamına gelen transaksiyonda, mesajın gönderildiği kişiden geri dönüt gelmesi halinde transaksyon yani iletişim gerçekleşir (Danış, 2006, s. 48). Buradan yola çıkarak Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının temel hedefinin insan ilişkilerini anlamlandırmak olduğu söylenebilir.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının geliştirilmesi aşamasında Eric Berne, Freud'un Psikanaliz teorisindeki "İd, Ego ve Süperego" kavramlarından etkilenmiştir. Ancak her ne kadar çıkış noktası olarak Freud'un fikirlerine dayansa da Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı Freud'un ortaya koyduğu düşüncelerle çok da benzerlik içermemektedir. Berne, Freud'un Psikanaliz teorisini soyut bulmaktadır ve Transaksiyonel Analiz ile bu soyutluğu ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Akkoyun, 1995, s. 2). Tıpkı Freud'da olduğu gibi Berne'de insanı "ebeveyn, yetişkin ve çocuk" olarak üç ego durumuna ayırmıştır. Bu üç ego durumu, gün içerisinde yaşanan herhangi bir olaya karşı tepki olarak kullanılmaktadır (Zengin, 2019, s. 31).

Her ne kadar daha somut bir hale gelmiş olsa da Berne'nin teorisindeki ego durumlarının ve diğer konu başlıklarının anlaşılması güçtür. Bu çalışma ile Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı'na Ölü Ozanlar Derneği filmindeki transaksiyonlar ve karakterlerin yaşanan olaylar karşısındaki tepkileri kullanılarak örnekler

verilmesi; Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının daha kolay anlaşılması için somutlaştırılması amaçlanmıştır.

Yapılan literatür taraması sonucunda Transaksiyonel Analiz ve TA benzeri insan davranış ve iletişimlerini inceleyen yaklaşımlar aracılığıyla Ölü Ozanlar Derneği filmi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Film genellikle sanat ve edebiyat alanları ile ilgili çalışmalarda ele alınmıştır. Bu çalışma filmdeki karakterlerin birbirleri ile olan iletişimlerinin ve eylemlerinin incelenmesi açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bununla birlikte Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına dair yapılan çalışmalar da oldukça sınırlı sayıdadır. Yaklaşımaya yönelik daha önce yapılan çalışmaların çoğunlukla psikoloji, hemşirelik, eğitim ve öğretim alanlarında olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı tarih itibari ile Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının film analizi üzerinden incelendiği iki farklı çalışma bulunmuştur (Zengin, 2019; Baloğlu, 2018). Transaksiyonel Analiz Yaklaşımını kapsamlı bir şekilde ele alması ve ego durumlarının dışında kalan başlıkları da ele alarak örneklendirmelerde bulunması bu çalışmayı benzer çalışmalardan ayırmaktadır.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının Ölü Ozanlar Derneği filmi ile örneklendirilerek açıklanması amacıyla hazırlanan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı hakkında araştırma yapılarak konu ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın hazırlanışı hakkında gerekli olan bilgilerden bahsedilmiş ve son olarak üçüncü bölümde söz konusu filmin hikayesinden bahsedilerek yaklaşım çerçevesinde incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

2. Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı

Hümanist bir yaklaşım olan Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı, insanı olumlu olarak ele almaktadır. Yaklaşımaya göre (beyin hasar almadığı sürece) herkes düşünme kapasitesine sahiptir, insan yapacağı şeylere kendisi karar verebilir ve davranışlarının sorumluluğunu alır (Sevim, 1996, s. 30).

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı, günümüzde psikoterapi ve aile danışmanlığı süreçleri başta olmak üzere ruh sağlığı meslek elemanları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır ve gelişim, kişilik, iletişim, psikopatoloji ve danışma/terapi konularında kuramsal bilgiler sunarak okul, hastane ve konu ile ilgili çeşitli örgütlerde değişik amaçlarla kullanılmaktadır. Yaklaşım Eric Berne tarafından geliştirilmiştir (Gürel, 2011, s. 8-9).

Transaksiyonel Analiz üç varsayım etrafında gelişmiştir: Birinci varsayım bireylerin uyumlu olduğu ile ilgilidir. Bu varsayımaya göre her birey değerlidir. İnsanlar

birbirinden farklı özelliklere sahiptir ve tüm bu farklılıklara rağmen her biri diğeri ile eşittir. İkinci varsayım ise bireylerin sorunlarını çözmek için önce bu sorunla alakalı farkındalık geliştirmeleri gerektiğini ifade eder. Bu varsayıma göre herkesin düşünme yetisi vardır ve bireyler sorunlarının ne olduğu ile ilgili bilgi sahibidir. Sorunların çözümünde en aktif rolü kişinin kendisi oynamaktadır. Danışman sadece destekleyici ve teşvik edici bir rol üstlenir. Üçüncü varsayım bireylerin kendi hayatlarını istedikleri gibi şekillendirebilecekleri konusuna vurgu yapar. Yukarıda da belirtildiği gibi her insan birbirinden farklıdır. Bu farklılık kişilerin hayatlarını sürdürdükleri yerler, ailesi, arkadaşları, işi gibi birçok alanlarda görülebilir ve herkesin kendince yaşadığı sevinçler ve üzüntüler vardır. Buna göre herkes yaşadığı bu farklı durumlara kendisinin istediği şekilde tepki verir (Gürel, 2011, s. 9-10).

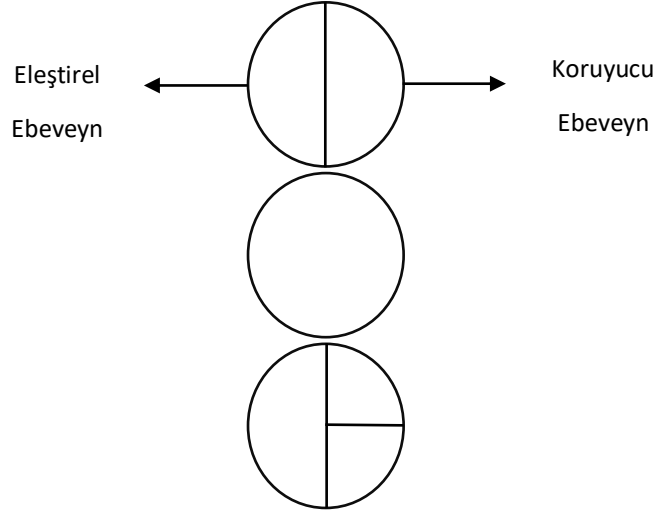
2.1. Ego Durumları

Ego durumları, insanların yaşadıkları hayatların getirisi olan birikimler sonucu ortaya çıkan davranışların sınıflandırılmasıdır. Berne, ego durumunu davranış örüntülerine eşlik eden duygular sistemi olarak tanımlamıştır (Woollams ve ark., 1977; Akkoyun, 1995; akt. Sevim, 1996, s. 31). Ego durumları transaksiyon yani iletişim anının herhangi bir anında değişebilir, kişi sorulara farklı ego durumlarından cevap verebilir.

“Ebeveyn Ego”, yaşamın ilk beş yılında sorgulamadan kabul ettiğimiz, dayatılmış dış olayların beyindeki kayıtlarıdır. Kişiliğimizin, insanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda, öğütler, emirler veren kısmıdır (Dökmen, 2005, s. 60). İlk beş yılda çocuk, anne-babasının davranışlarını gözlemler, onların söylediklerini, öğütlerini, öfkelerini yani “dış olayları” hafızasına kaydeder. Çevresindeki yaşanan tüm olayları kaydeden çocuk, yaşı ilerledikçe çevresindekilerin verdiği tepkiler gibi tepki vermeye başlar. Örneğin saldırgan bir anne-baba tarafından büyütülmüş bir çocuk ileriki yıllarda sorunlarını çözmek için şiddete başvurabilir. Ebeveyn ego durumu, transaksiyonlar esnasında korumacı tutum olarak, öğüt verirken, eleştiri veya genelleme yaparken gözlemlenebilir.

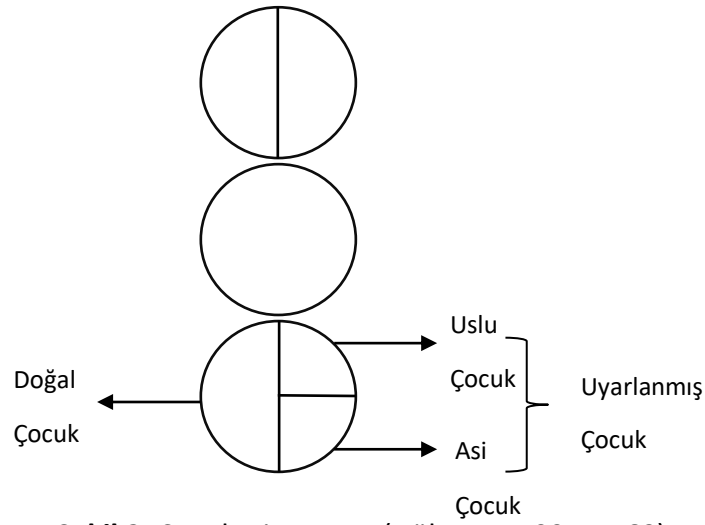
Ebeveyn Ego durumu iki kısma ayrılabilir. Bunlardan ilki olan ego durumu hemen hemen hepimizin işittiği “yatağını topla”, “dersine çalış”, “yemeğini ye” türündeki emirler veren ve bireylerin karşısındaki kişilere karşı takındığı fedakâr tutumlar olarak örneklendirebileceğimiz Koruyucu; ikincisi ise bir toplumdaki ya da daha mikro düzeyde aile içerisindeki kuralları korumayı amaçlayan, bu kuralların dışına çıkmayı onaylamayan, çıkıldığında gerekli görüldüğünde ceza davranışlarının uygulanabileceği Eleştirel Ebeveyn ego durumudur (Harris, 2020, s. 47-54; Özerk,

2008, s. 17).

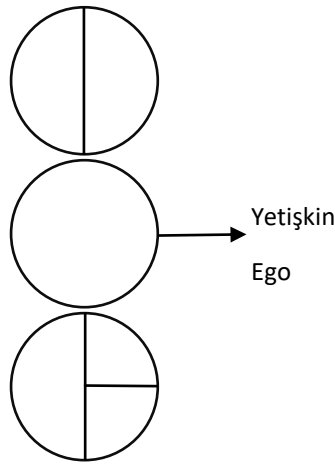
Şekil 1. Ebeveyn Diyagramı (Akkoyun, 1995, s. 4)

Dış olaylar ebeveyn egoya kaydolurken aynı anda başka bir kayıt daha yapılmaktadır. Çocuğun gördüğü duyduğu olaylara karşı verdiği yanıtlar, yaşanan durum esnasında hissettikleri yani iç olaylar “Çocuk Egoya” kaydolmaktadır. Bu ego durumu tipik bir çocuğun spontan davranışları ya da anne-babaya verilen tepkilerde ortaya çıkar. Kişinin çocukluk yaşlarında ihtiyaçlarını giderme ve sorunlarını çözme noktasında yetersiz olması ve başkalarına ihtiyaç duyması çaresizlik hissini doğurmaktadır. Aynı zamanda kişinin tüm ihtiyaçları anne/babası tarafından karşılandığı için onlara karşı kendisini borçlu hisseder ve çocuk anne/babasının takdirini kazanmak için sürekli çabalar. Çaresizlik ve başkalarına borçlu hissetme “İyi Olmama” olarak isimlendirilir. Çocuk ego durumu sadece çocukluk yıllarında görülen davranış örüntülerini ve düşünce yapılarını nitelermemektedir. Yaşı ya da eğitim düzeyi ne olursa olsun her insan Çocuk benlik durumunu ve “İyi Olmama” durumunu sergileyebilir (Harris, 2020, s. 54-58; Akkoyun, 1995, s. 3). Çocuk ego durumunun insanların duyguları ile hareket ettiği ya da bencil davranışlar gösterdiği esnada ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Çok mutlu olduğumuz, güldüğümüz anlarda çocuk ego kullanırken, aşırı sinirli olma ve şiddete başvurma gibi durumlarda da çocuk ego aktif durumdadır.

Şekil 2. Çocuk Diyagramı (Dökmen, 1994, s. 63)

Çocuk ego iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar Doğal Çocuk ve Uyarlanmış Çocuktur. Doğal çocuk kişiliğin eğitilmemiş yanıdır, spontandır ve fiziksel ihtiyaçları her şeyin üzerinde tutmaktadır. Uyarlanmış çocuk ise kişiliğin az da olsa eğitilmiş kısmıdır. Uyarlanmış çocuk Uslu Çocuk ve Asi Çocuk olmak üzere iki alt başlığı ayrılmıştır. Uslu Çocuk, otoriteye uyum gösterme eğilimindeyken Asi Çocuk otoriteye başkaldırmaktadır. Asi Çocuk ile Doğal Çocuk arasındaki farkı belirtmek gerekirse; Asi Çocuk otoriteyi tanıyıp ona karşı çıkarken, Doğal Çocuk için herhangi bir otorite tanıma durumu söz konusu değildir (Dökmen, 2005, s. 63-64; Zengin, 2019, s. 34).

Şekil 3. Yetişkin Diyagramı (Akkoyun, 1995, s. 4)

İnsanlar yaklaşık on aylık iken yürümeye başlarlar. Yürüme, çocukluk dönemindeki dışa bağılıktan kurtulmanın yani özgürleşmenin ilk basamağıdır. Yürüme ile aynı zamanda "Yetişkin Ego" durumu da ortaya çıkar. Yetişkin ego,

öğrenilen (Ebeveyn Ego) ve hissedilen (Çocuk Ego) yaşam kavramlarının dışında insanın kendi becerileri ve öğrendikleri ile sorunlarının üzerinden gelmesi durumudur. Yetişkin ego, Çocuk ego durumundan farklı olarak, nesnel verileri işleyerek yaşamda karşılaşılan her türlü problemin çözümüne yönelik yaşantılardan oluşmaktadır (Harris, 2020, s. 58-67; Özerk, 2008, s. 16). Ayrıca Yetişkin ego durumu, geçmişten çok şu ana yönelik olduğu için Ebeveyn ego durumuna göre de farklılık arz eder (Yönder, 2012, s. 13). Yetişkin ego, bir veri işleme aracı, bilgisayar olarak düşünülebilir. Ebeveyn ve çocuk egodan alınan yararlı bilgiler yetişkin ego tarafından işlenir ve kişiye özgü bir davranış ortaya çıkar. İnsanlar yaşanan olaylar karşısında mantıklı bir tutum sergileyebiliyorsa, "İyi Olmama" durumundan sıyrılmışsa ve geçmişinin farkında olup ders çıkarabiliyorsa yetişkinini özgürleştirmiş demektir (Harris, 2020, s. 58-67).

2.2. Yaşam Pozisyonları

Yaşam pozisyonları bireylerin kendilerine ve diğer bireylere ilişkin duygu, düşünce ve davranışları, bireyin kendisini ve çevresindekileri nasıl algıladığıdır (Duyan, 2019, s. 109). Geçmiş yaşantılar insanın bugününü oldukça etkilemektedir. Yaşamın ilk beş yılındaki yaşantılar sonucu insanda üç tür yaşam pozisyonu oluşur. Bu yaşam pozisyonlarının oluşumunda temas iletileri etkin rol oynamaktadır.

Bir insanın yaşamını devam ettirebilmesi için iki şeye ihtiyacı vardır. Birincisi Maslow'un da ihtiyaçlar piramidinde belirtildiği üzere barınma, yemek yeme gibi fizyolojik ihtiyaçlardır. İkincisi ise duygusal yaşamdaki gereksinimler olan sevmek (okşama), kucaklama, tutma, gülme, selamlama, güvende hissettirme, varlığını tanıma gibi temas iletileridir (Sevim, 1996, s. 35). Temas iletilerinin, insanların biyolojik olarak doğumlarından sonra, ebeveynin ilk kucağa alması, okşaması/sevmesi gibi davranışları sonrası meydana gelen psikolojik doğum olduğu söylenebilir (Harris, 2020, s. 73).

Yaşam pozisyonlarından ilki "Ben İyi Değilim, Sen İyisin'dir". Bu pozisyon temel yaşam pozisyonudur ve herkeste görülür. Yaşamın ilk yıllarında temas iletileri varsa ve temaslar olumlu yönde ise bu yaşam pozisyonu görülebilir. Küçük yaşlarda karının doyurma, kıyafetini giyme gibi fizyolojik ihtiyaçları yerine getirmede eksiklikleri bulunan kişiler "İyi Değildir". Bu ihtiyaçları gidermesini sağlayan anne/baba ise "İyidir". İnsanlar ilk beş yılından sonra da bu yaşam pozisyonunda takılı kalabilirler. Ne yaparsa yapsın kendisini hep başarısız olarak algılayan, sorunların reçetesini hep kendisine çıkaran, hiçbir işe yaramadığını düşünen kişiler bu tanıma uygun bir örnektir. Bu yaşam pozisyonundaki kişiler kendilerini

sosyal çevrelerinden soyutlayabilirler ve kendi yaşamları çok da önemli değildir. Abartılı bir şekilde çaresizlik hissederler, sürekli depresyon halindedirler (Harris, 2020, s. 74-80; Duyan, 2019, s. 109).

İkinci yaşam pozisyonu, “Ben İyi Değilim, Sen de İyi Değilsin’dir”. İlk beş yılda fizyolojik ihtiyaçları giderilmemiş, kendisine karşı çok fazla sevgi gösterilmemiş, anne/baba eksikliği hisseden yani temastan yoksun kişilerde oluşan yaşam pozisyonudur. Bu yaşam pozisyonunda temas iletisi yok ya da yok denecek kadar azdır çünkü kişi dışardan gelecek temaslara kendisini kapatır. Böyle kişilerin yetişkin ego durumları kapalıdır, mantıklı kararlar veremezler, kendilerini yetersiz hissederken dışardan yardıma da kapalıdır çünkü diğerleri de “İyi Değildir”. Bu pozisyondaki kişiler yaşama karşı ilgisini kaybetmiştir, onlara göre hayat yaşamaya değer değildir. Sağlıksız bir yaşam pozisyonudur. Bu pozisyondaki kişiler isyankâr, umursamaz, mutsuz, içine kapanık ve paranovaları olan kimselerdir. Otizm rahatsızlığı bu yaşam pozisyonuna sahip kişilerde gözlemlenebilir (Harris, 2020, s. 80-82; Keçeci, 2007, s. 8; Duyan, 2019, s. 109-110).

Üçüncü yaşam pozisyonu, “Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin’dir”. Bu yaşam pozisyonunda temas iletileri olumlu yönde değildir. “Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin” durumunda küçük yaşta şiddet uygulanmış ya da olumlu yönde bir temasa maruz kalmamış ve hep kendi işini kendisi halletmek zorunda bırakılan kişileri görürüz. Temas iletileri kişinin kendisini güvende hissetmesini değil, tehlikede hissetmesine neden olur. Anne-baba eksikliği, şiddet görme, ihmal ve istismar bu yaşam pozisyonunu doğurabilir. Şiddet gören bir çocuk kendi başına kaldığında yaralarını iyileştirebilir ve rahatlar dolayısı ile kendisini “İyi” olarak görmektedir. Yanına başka biri geldiğinde ise çocuğa zulmedecektir ve çocuk bu kişinin “İyi” olmadığı yönde bir tutum geliştirir. Bu yaşam pozisyonunda kişiler kendilerini haksızlığa uğramış hissederler ve sorunlarının hep karşı tarafa yansıtırlar. Bu pozisyondaki bireylere göre karşıdaki bireylerin yaşamının fazla değeri yoktur, sürekli eleştirir, tahammülsüz ve baskıcıdır ayrıca kriminal sorunları olabilir (Harris, 2020, s. 82-84; Duyan, 2019, s. 110).

Son yaşam pozisyonu, “Ben İyiyim, Sen de İyisin’dir”. Bu yaşam pozisyonu diğerlerinden farklıdır çünkü bilinçli olarak tercih edilmesi gerekmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere yetişkin ego durumunu kullanabilmeyi başaran, diğer iki ego durumunun özelliklerinin de farkında olan ve çevresindeki insanların davranışlarına (yani ebeveyn, yetişkin ve çocuk ego durumları ile verdikleri tepkilere) saygı gösteren insanlar, bu yaşam pozisyonuna sahiptirler. İlk üç yaşam pozisyonundan sonra özellikle okula başlamanın da etkisi ile kişi daha fazla

özgürleşmeye başlar ve bu yaşam pozisyonuna geçebilir. İlk üç pozisyon duyguları ve yaşantıları temel alır. Dördüncü yaşam pozisyonunda düşünce, inanç, mantıklı sonuç elde etme iddiası vardır. Bu pozisyon önceki yaşantıların tamamen silinmesi ve hayata sıfırdan başlama gibi algılanmamalıdır. Önceki yaşantılar silinemez. Bu pozisyona sahip olan kişiler önceki yaşantılarından olumlu olan şeyleri alırlar. Bu yaşam pozisyonundaki kişilere göre diğer insanlar önemlidir ve hayat yaşamaya değerdir. Bireyler kendilerinin ve başkalarının sorunlarını yapıcı bir şekilde çözebilirler. Kendisine güvenen, objektif, yapıcı, şefkatli, arkadaş canlısıdır (Harris, 2020, s. 84-87; Duyan, 2019, s. 110-112).

2.3. Transaksiyonlar ve Yapısal Patoloji

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına göre; iletişim süreci, bireyler arasında karşılıklı olarak ego durumları arasında gerçekleşen transaksiyonlardan oluşur (Yönder, 2012, s. 16). Tamamlayıcı, kapalı ve gizli olmak üzere üç tür transaksiyon bulunmaktadır.

İlk transaksiyon türü olan tamamlayıcı transaksiyonda belirli bir benlik türünden gönderilen bir ileti, başka kişideki belirli bir benlik türünde beklenen tepkiyi gördüğü zaman ortaya çıkar (James, 2017'den akt. Saruhan, 2019, s. 43). Örneğin bakkala girdiğimizde "1 tane ekmek almak istiyorum" deriz, bakkal da "Tabi ki, buyurun bir tane ekmek" şeklinde geri dönüş verebilir. Burada mesajın iletildiği hedef yetişkin ego durumu iken geri dönüt veren de yine yetişkin ego durumundadır. Bu tarz iletişimler sonsuza kadar sürebilir ancak her zaman ideal transaksiyon türü değildir. Patronları gelmeyeceği için işten erken ayrılmayı planlayan ve Asi Çocuk ego durumunda bulunan iki kişi arasında tamamlayıcı bir transaksiyon görülse bile bu durum onların işten atılmasına sebep olabilir. Ancak bu iki çalışandan bir tanesinin farklı bir ego durumu ile iletişimin devam etmemesini sağlaması daha sonra oluşabilecek sorunların önüne geçer. Örneğin işten erken ayrılmak isteyen Asi Çocuk rolündeki kişiye Yetişkin ego durumundan tepki vermek ve durumun yanlışlığını ifade etmek iletişimi sonlandırır (kapalı transaksiyon) ancak işten atılmalarını da önlemiş olur.

Transaksiyon türlerinin ikincisi olan kapalı transaksiyonlar, kişinin hedeflediği ego durumundan tepki alamaması durumudur. Uyarıcı mesaj ile buna verilen cevap tarafların farklı benlik durumlarından gönderilir (Saruhan, 2019, s. 44). Örneğin topu patladığı için ağlayarak annesine gelen ve "Anne topum patladı" diyerek çocuk ego durumuna sahip olan bir çocuğa annesinin "Hayatta her şeyin bir sonu vardır" demesi ve yetişkin ego durumundan cevap vermesi kapalı transaksiyon örneğidir.

Son transaksiyon türü olan gizli transaksiyonlar, kişinin aynı anda farklı psikolojik ve sosyal düzeydeki ego durumlarına mesaj göndermesi ya da geri dönüt almasıdır. Bu tarz transaksiyonlarda iletilen mesajların içerisinde gizli bir alt metin yatmaktadır (Karababa, 2016, s. 56). Örneğin eşine “Çorabımın teki nerde hayatım?” diye seslenen kişiye cevap olarak “Bıraktığın yerdedir” şeklinde bir cevap verilmiş ise burada ikinci konuşmacı, ilk konuşmacının ne kadar sorumsuz olduğu hakkında gizli bir mesaj vermektedir.

Ego durumları zaman zaman birbirlerine karışabilir. Ebeveyn, çocuk ve yetişkin benliklerinden oluşan insanlar sağlıklı kararlar almak için bu üç ego durumunu birbirinden ayırmaları gerekmektedir. Ego durumlarının birbirine karışmadığı duruma Bütünleşmiş Ben ismi verilmektedir. Ego durumlarından en az bir tanesinin yetişkin ego ile karışması durumuna Bulaşma ismi verilir. Sadece ebeveyn/yetişkin bulaşması durumunda kişi önyargılı cümleler kullanır (Akşam ezanından sonra dışarı çıkılmaz). Sadece çocuk/yetişkin bulaşması yaşanır, hezeyanlar oluşur (İnsanların dışarıda yürürken sürekli birisinin kendisini takip ettiğini düşünmesi). İki ego durumunun da yetişkin ego durumu ile bulaşması halinde ise kişide hem önyargı hem de hezeyanlar gözlemlenir (Akşam ezanından sonra dışarı çıkılmaz. Çıkarsam başıma kötü şeyler gelir). Üç ego durumdan bir tanesinin kullanılmaması durumuna ise Dışlama ismi verilmektedir. Yetişkin ego durumunu dışlamış insanlar olaylar karşısında mantıklı kararlar alamazlar, ebeveyn ego durumunu dışlamış insanlar vicdan yoksunu olurlar veya çocuk ego durumunu dışlamış insanlar mutlu olma ve gülmekten yoksundurlar (Gürel, 2011, s. 21-22).

2.4. Zamanın Kullanılması

TA yaklaşımını geliştiren Berne'ye göre bir kimse uyanık olduğu sürece her bir anını altı yoldan birini kullanarak yapılandırmaktadır (Gürel, 2011, s. 34). Bu altı yol: Geri çekilme, ritüel, etkinlik, vakit geçirme, oyun ve samimiyet şeklindedir.

Geri çekilme zaman kullanımlarının en kolayıdır çünkü burada iletişimden kaçmak söz konusudur. Yanındaki kişilerle konuşmak yerine sessiz kalmayı tercih ederek ve kendi düşüncelerine dalarak, fantezi kurarak gerçekleştirilir (Gürel, 2011, s. 35).

Ritüel, önceden ne yapılacağı belirlenmiş olan, o anda düşünmeye gerek kalmadan gerçekleştirilen geleneklerdir. Ritüellerde kestirilememelik söz konusu değildir. Basit bir selamlaşma şekilde de olabilir düğün, toplantı gibi daha uzun süre devam eden etkinlikler şeklinde de gerçekleşebilir. (Duyan, 2019, s. 114).

Etkinlik, rahatsız eden bir durum söz konusu olduğunda bu durum ile yüzleşmek yerine kişilerin başka işle uğraşması durumudur. Sıkıntılı bir evlilik yaşayan eşin eve gelmemek için mesaiye kalması bu duruma örnek gösterilebilir.

Vakit geçirme, bir yerde, bir olayın gerçekleşmesini bekleyene kadar, duygusal bir bağ kurulmadan diğer kişilerle iletişime geçilmesidir. Berberde tıraş olan kişilerin ilk defa gördükleri kişilerle futbol üzerinden muhabbet etmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Oyun, kendisini sürekli tekrar eden, öğrenilmiş transaksionlardır. Bir transaksion esnasında durumu geçiştirmek ya da istediğini elde etmek için söylenen sözlerdir. Oyunlar teması sağlamak için gizli mesajlarla gerçekleştirilen etkileşimlerdir. Uzun süre devam edildiği takdirde bedelleri vardır. İnsanlar yaşadıkları olaylar karşısında “Evet Ama, Zavallı Aptal Ben, Tahta Bacak, Bak Bana Ne Yaptırdın, Tekmele Beni, Eğer Sen Olmasaydın, Sadece Sana Yardım Etmeye Çalışıyordum, Sana Ne Kadar Yardım Etmeye Çalışıyorum Görmüyor musun?” gibi oyunlar oynamaktadırlar.

Samimiyet diğer zaman kullanımlarından farklı olarak duygusal olarak bağlanmayı gerektirmektedir. Karşımızdaki kişilerin ne dediğini can kulağı ile dinlememiz ve bize iletilen mesajları uygun şekilde cevaplamamız samimiyet zaman kullanımımızdır. Diğer zaman kullanımlarının aksine amaçlar açıktır.

3. Yöntem

Bu çalışma, Peter Weir’in yönetmenliği yaptığı ilk olarak 1989 yılında vizyona giren ve içerisinde Akademi Ödülü’nün de bulunduğu farklı ödül törenlerinden farklı kategorilerde toplam yirmi ödüle layık görülen, orijinal ismi “Dead Poets Society” olan Türkçe’ye “Ölü Ozanlar Derneği” olarak çevrilmiş filmin belirlenen yaklaşım kapsamında analiz edildiği betimsel bir çalışmadır. Söz konusu filmin insan ilişkileri kapsamında incelenmesini hedef alan araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen basılı ve elektronik materyalleri titizlikle incelemek ve değerlendirmek için geliştirilmiş, nitel bir araştırma yöntemidir. Bu bağlamda doküman analizi araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş ve niteliklerine göre yazı temelli, görüntü temelli, ses temelli ve görsel-ışitsel temelli olarak ayırabileceğimiz materyalleri analiz etmek amacıyla kullanılabilir (Kıral, 2020, s. 173-174).

Literatüre katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada Eric Berne tarafından geliştirilen ve insan ilişkilerinde tarafların davranışlarını açıklamaya

çalışan Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı'nın Ölü Ozanlar Derneği filminin analizi somutlaştırılması ve örneklendirilmesi hedeflenmiştir.

4. Ölü Ozanlar Derneği Filmi

4.1. Ölü Ozanlar Derneği Filmi Hakkında

Filmin Yönetmeni	Peter Weir	
Senarist	Tom Schulman	
Vizyon Tarihi	1989 (Kanada, ABD, Fransa ve Birleşik Krallık), 1990 (Türkiye)	
Oyuncular	<ul style="list-style-type: none"> • Robin Williams (John Keating) • Ethan Hawke (Todd Anderson) • Robert Sean Leonard (Neil Perry) • Josh Charles (Knox Overstreet) • Gale Hansen (Charlie Dalton) 	<ul style="list-style-type: none"> • Dylan Kussman (Richard Cameron) • Allelon Ruggiero (Steven Meeks) • Kurtwood Smith (Mr. Perry) • Norman Lloyd (Mr. Nolan) • Leon Pownall (Mr. McAllister) • James Waterson (Gerard Pitts)
Tür	Drama, Komedi	
IMDB Puanı	8.1	
Süre	128 dk.	
Orijinal Dil	İngilizce	

Şekil 4. Film Künyesi (IMDB, Erişim Tarihi: 2021)

1959 yılında geçen film, Welton Academy isimli okulda edebiyat öğretmeni olarak görev yapan John Keating ile okuldaki diğer öğretmenler, eğitim verdiği öğrencileri ve öğrencilerin aileleri arasında geçen olayları anlatmaktadır. Muhafazakar Hristiyan bir yatılı okul olan Welton Academy ciddi disiplin uygulamaları ile yönetilmektedir. Aileler iyi bir meslek sahibi olabilmeleri için baskı ve zorlamalar ile çocuklarını bu okula göndermektedirler. Baskı ve zorlama altında olan öğrenciler John Keating'in derslerinde edebiyat ve şiir ile tanışır; sadece ders saatleri içerisinde de olsa özgür olabilmenin keyfini yaşarlar. Ders kitaplarının yırtılarak atıldığı bu dersler bazen bahçede futbol oynayarak, bazen okul koridorlarında, bazen de sınıfta sıraların üzerine çıkarak işlenir. John Keating'in öğrencilerine öğrettiği en büyük felsefe "Carpe Diem" yani anı yaşamaktır. Keating çocuklara her zaman ders çalışmanın, iyi bir meslek sahibi olmak için çabalamanın dünyadaki tek şey olmadığını ve geçen günlerin geri

gelemeyeceğini, kendilerinin farkına vararak hayatı istedikleri gibi yaşamaları gerektiğini anlatmaya çalışır. Keating'in anlattıklarından etkilenen bir grup öğrenci, okul kütüphanesinde Keating'in aynı lisede okuduğu yıllardaki günlüğünü bulur. Günlükten öğrendikleri bilgiler doğrultusunda geçmişte Keating'in dahil olduğu Ölü Ozanlar Derneği isimli edebiyat kulübünü yeniden kurarak geceleri gizli bir şekilde eski bir Kızılderili mağarasında buluşmalar düzenlerler. Böylece okulun ve ailelerin kendilerine dayattıkları kalıpların dışına çıkma fırsatı bulurlar.

Ölü Ozanlar Derneği kulübünün üyelerinden Perry oyunculuğa merak salmıştır. Yakın zamanda gerçekleşecek olan bir tiyatro etkinliğine katılmak istemektedir. Ancak bu durumdan ne okulun ne de ailesinin haberi vardır. Aynı zamanda babasına tiyatro etkinliğine katılmak istediğini söylediği takdirde onun bu durumu kabul etmeyeceğini de bilmektedir. Bu nedenle babasına ve okul müdürü Nolan'a haber vermeden, onlar tarafından yazılmış gibi gösterilen bir izin mektubu yazarak etkinliğe katılır ve çalışmalara başlar. Başrol olarak görev alacak Perry'nin yalanı etkinlikten bir gün önce ortaya çıkar. Durumu öğrenen babasının şiddetle karşı çıkmasına rağmen Perry yine de etkinliğe katılır. Etkinlik sonunda ise babasının izleyiciler arasında olduğunu görür. Ailesinin on yıl sürecek doktorluk eğitimi alması için kendisini Welton Academy'den alarak yatılı askeri liseye kaydettireceklerini öğrenen Perry, bunu istemediğini söyleyemez ve ailesinin baskısına dayanamayarak intihar eder. Okul yönetimi zaten Keating'in öğretim şeklini beğenmediği için Perry'nin intiharını Keating ile ilişkilendirir ve onu görevden alırlar. Keating son dersinden sonra kapıdan çıkmak üzereyken öğrenciler sıraların üzerine çıkarak onu selamlarlar. Böylece her ne kadar okulda eğitim vermeye devam edemeyecek olsa da vermek istediği "kendiniz olun" mesajının öğrenciler tarafından anlaşıldığını fark eden Keating, kazanmış olduğu kısmi zafer ile okuldan ayrılır.

4.2. Ölü Ozanlar Derneği Filmi Analizi

4.2.1. Ebeveyn Ego Örnekleri

Filmin 00:44 dakikasında okulun açılış töreninin hemen öncesinde bir anne çocuğu ile konuşmakta, oğluna "Dik duracaksın, sakın unutma" diyerek onun kıyafetini düzeltmektedir. Burada anne, çocuğunun iyiliği düşünmekte, onu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmakta ve çocuğunun iyi bir eğitim dönemi geçirmesi için ona öğütler vermektedir. Filmin 05:21 dakikasında bir anne Welton Academy'de kalmak istemeyen çocuğu için "Seni seviyorum bir tanem. Uslu dur ve derslerine çalış" demektedir. Aynı şekilde 05:44'te ise bir baba okul öğretmenlerinden bir tanesine çocuğunun hangi ilaçları alması gerektiğini

evhamlı bir şekilde anlatarak çocuğunun ilaçlarını almadığında yaşayabileceği sorunlar hakkında öğretmeni bilgilendirmektedir. Bu tarz davranışlar koruyucu ebeveyn rolündeki kimselerin sahip olduğu davranışlardandır. Koruyucu ebeveyn rolündeki kimseler değer verdikleri kişileri kollayarak onların sorun yaşamalarına engel olmaya çalışırlar.

4.2.2. Çocuk Ego Örnekleri

Derslerinde en yüksek notları alan Neil Perry oldukça başarılı bir öğrencidir. Perry, okulu ile ilgilendiği kadar şiir, tiyatro gibi konulara da merak duymaktadır ve lider ruhludur. Ancak babası Perry'nin doktor olmasını istemekte ve bu yüzden derslerinden kalan zamanlarda zihnini çececek farklı meşgaleler ile uğraşmasını istememektedir. Perry merak duyduğu konularda çalışmalar yapmayı ne kadar çok istese de babasına karşı gelememektedir.

05:11 dakikada Neil Perry'nin geçen sene yaptığı okul yıllığını bırakması hususunda babası ile yapmış olduğu konuşmada Perry babasına "efendim" şeklinde hitap etmektedir. Uslu çocuk ego durumu ile hareket eden Perry'nin babası ile olan ilişkisinde onun otoritesini tamamen kabul ettiği, onun isteklerinin yerine getirilmemesinden çekindiği ve babasına saygısızlık etmek istemediği gözlemlenmektedir.

Filmin ilerleyen kısımlarında Keating'in öğretileri ile cesaretini bulan Neil gün geçtikçe uslu çocuk ego durumundan uzaklaşarak asi çocuk ego durumunun davranışlarını sergilemeye başlamıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere Asi Çocuk ego durumundaki kişiler otoritenin varlığını reddetmezler. Ancak otoritenin düşünce ve kabullerine uyum göstermekten de kaçınırlar. Dakika 46:15'te Neil "Hayatımda ilk kez ne yapmak istediğimi biliyorum. Ve ilk kez babam istese de istemese de kendi istediğimi yapacağım" diyerek asi çocuk ego durumu ile hareket etmiştir.

Filmin 31:54 dakikasında Keating'in günlüğünden öğrendikleri Ölü Ozanlar Derneği'nin yeniden toplanması için plan yaparken film karakterlerinin o anda etüt odasındaki ders çalışan diğer öğrencileri ve etüt sınıfındaki öğretmeni umursamadığı, heyecanlandıkları konu hakkında sesli şekilde konuştukları gözlemlenmiştir. Doğal çocuk ego durumu kendi ihtiyaçlarını karşılamak için diğer durumları görmeksizin hareket eder. Söz konusu sahneden sonra Ölü Ozanlar Derneği üyesi olacak öğrencilerin, doğal çocuk ego durumuna uygun davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

4.2.3. Yetişkin Ego Örnekleri

Transaksiyonel analizde terapistlerin temel hedefi kişilerin yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmaktır. Geçmişe saplanmadan hayatına devam eden ve olaylar karşısında duygularını kontrol ederek mantıklı kararlar alan kişiler hayatları boyunca sağlıklı iletişim kurarak refah seviyelerini yükseltebilirler. Keating'in düşünceleri ve öğrenciler hakkındaki çalışmaları tam da bu Transaksiyonel Analizin hedeflerini destekler niteliktedir. Örneğin dakika 64:24'te öğrencilerini avluya çıkarır ve sadece yürümelerini ister. Öğrenciler ilk başta kendilerince bir yürüme tarzı ile yürürler. Kimi öğrenci sorgulayıcı, kimi öğrenci çekingen kimi öğrenci de kendisinden emin adımlar atar. Ancak takım halinde yürüdüklerinde yanındaki kişi ile adımlarını benzetirler. Keating, öğrencilerinden yanındakine benzemek yerine kendi tempolarını bulmalarını yani yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmalarını ister.

Keating öğrencilerinin kendilerine ait bir şey üretmelerini desteklemektedir. Başkasına benzememek, kendin olmak derslerinin temel felsefesidir. Bu durum Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının da ilgi alanına giren bir konudur. Doğumumuzdan itibaren önce anne-babamızın sonra öğretmenlerimizin bize anlattıkları ile yolumuzu çizmeye başlarız. Düşüncelerimizin şekillenmesinde hep bir otoritenin varlığı söz konusudur. Otorite olaylar karşısında ne yapıyorsa ya da bir konu hakkında ne düşünüyorsa sorgulamadan alıp kendimize uygularız. Sorgulamanın başladığı andan itibaren ise yetişkin ego ortaya çıkmaktadır. Keating, derslerinden birisinde, öğrencileri farklı bir bakış açısı kazansın ve sorgulayabilsinler diye öğretmen masasının üzerine çıkarmıştır. Öğrencilerin kendilerine ait fikirleri geliştirebilmeleri ve yetişkin egolarını ortaya çıkarabilmek adına onları motive etmek için bu yöntemi uygulamıştır. Filmin son sahnesinde Keating eşyalarını alıp sınıftan ayrılırken başta Todd olmak üzere öğrenciler sıraların üzerine çıkarak Keating'i selamlamışlardır. O anda sınıfta bulunan okul müdürünün tüm uyarılarına rağmen sıraların üzerine çıkan öğrenciler otoritenin baskısını yenerek yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmak için bir adım attıklarını, Keating'in anlatmaya çalıştığı şeyi uygulamaya koyduklarını kanıtlamışlardır.

4.2.4. Dışlama Örnekleri

Çocuk ego durumu duyguların dışarıya aktarılmasının sağlandığı yerdir. Çok öfkelendiğimiz ya da kahkahalarla güldüğümüz anlarda çocuk ego durumu ile hareket ederiz. Film, yatılı bir okul olan Welton Academy'nin açılış töreni ile başlamaktadır. Benimsediği gelenek, onur, disiplin ve mükemmeliyet ilkelerinden

yola çıkarak geleneksel bir eğitimin verildiği gözlemlenen okulun hocaları katı ve ciddi görünüşlüdür. Açılış sahnesi ve daha sonraki sahnelerde ciddiyetlerini koruyan öğretmenler için çocuk benliklerini dışladıkları söylenebilir. Nitekim hiçbir öğretmen ders esnasında veya öğrencilerin yanındayken herhangi bir duyguyu yansıtmamakta, sadece derslerini anlatıp emirler vererek öğrencilerin yanından ayrılmaktadır. Bu duruma dakika 79:48'deki Bay Nolan ve Keating arasındaki konuşma örnek gösterilebilir. Okul müfredatına uymadığı için Keating'den rahatsız olan Nolan, Keating'i okulun ilkelerinden olan gelenek ve disiplin çerçevesinde hareket etmeye davet etmektedir. Katı ve kuralcı bir yönetim ile öğrencilerin üniversite kazanmalarını sağlamanın ideal eğitim yöntemi olduğuna inanan Nolan, diğer ego türlerini dışlayarak öğrencilerin kendilerini keşfetmelerini sağlayacak ya da sadece eğlendikleri için yaptıkları aktiviteleri değersiz görmektedir. Keating'in "Eğitim fikrinin, hep kendin için düşünmeyi öğrenmek olduğunu sanıyordum" cümlesine karşılık "Bu yaştaki çocuklar mı yapacak onu? Hayatta olmaz" diyerek yanıt veren Nolan aynı zamanda bir bulaşma türü olan önyargıya sahip bir tutum da sergilemiştir.

4.2.5. Bulaşma Örnekleri

Hayli özgüven sahibi birisi olan Knox Overstreet aile dostları tarafından akşam yemeğine çağırılmıştır. Kimlerle karşılaşacağını bilmeyen ve bu tür etkinlikleri sıkıcı bulan Knox, 17:15'te arkadaşlarına çalışma grubuna katılmayacağını belirtirken "Doksan yaşlarında falan olmalı" yorumunu yapmıştır. Oysaki gittiği aile orta yaşlardadır ve Knox'un filmin ilerleyen kısımlarında aşık olduğunu gördüğümüz bir de kızları bulunmaktadır. Daha önce hiç karşılaşmadığı bir ailenin hakkında önyargı ile yapılan bu yorum bulaşma örneğidir. Ebeveyn egonun yetişkin ego ile karıştığı zamanlarda insanlar ön yargılı cümleler kullanabilirler.

Öğrencilerinin kendilerini keşfetmesini isteyen Keating, onları kalıplaşmış düşüncelerden ve genellemelerden uzak tutmaya çalışmaktadır. Geleneksel, basmakalıp öğretim yöntemlerini benimsemiş McAllister, Keating'in yöntemlerine şahit olunca bu durumu garipsemiş, hür düşünce konusunda Keating'e katılmayarak filmin 27:34 dakikasında "17'sinde hür düşünenler ha?" diyerek küçük yaştaki kişilerin kendilerine ait bir fikirlerinin olmayacağı hakkında bir önyargıya varmıştır. Davranışlarında ebeveyn ego durumunun örneklerini fazlasıyla gördüğümüz McAllister bu iletişim esnasında da bir bulaşma örneği sergilemiştir.

"Ben İyi Değilim" pozisyonunda olan Todd, kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmektedir. Kendisini bir şey üretme noktasında noksan, paylaşma

noktasında da eksik olarak değerlendirmektedir. Dakika 47:49'da Neil ile yaptığı bir konuşma esnasında ona "Ben senin gibi değilim. Sen bir şeyler söylediğinde insanlar inanıyor" demiş; 55:30'da ise şiir yazma ödevini yapmamış ve Keating, Todd için "Bay Anderson, yüreğinden geçenlerin değersiz ve utanç verici olduğunu düşünüyor" şeklinde bir yorum yapmıştır. Aslında burada bir bulaşma türü olan hezeyan vardır. Todd insanların önünde bir şeyler yaparsa rezil olacağını düşünmekte ve bir şeyler yapmak konusunda kendisini sürekli engellemektedir.

Tıpkı okul müdürü Bay Nolan gibi Neil'in babası da geleneksel bir bakış açısı ile oğlunu yetiştirmektedir. Bay Perry, oğlunun iyi bir doktor olmasını ve ailesini en iyi şekilde temsil etmesini istemektedir. Bu süreçte Bay Perry için tiyatro, edebiyat gibi konular sadece gereksiz, insanların zamanını boş yere çalan uğraşlardır. Eleştirel ebeveyn ego durumu ile hayatını sürdüren Bay Perry, filmin 100:21 dakikasında sahip olduğu bu geleneksel düşünce yapısının getirisi olan önyargı ile tüm yasaklamalara rağmen tiyatrodaki sahne alan oğluna "Ama sebebi ne olursa olsun hayatını mahvetmene seyirci kalmayacağız" demiştir. Bu noktada oğlunun sahne aldığı gösteride çok başarılı bir performans sergilemesi, tiyatroya ilgi duyması ve ileride tiyatro ile ilgili çalışmalarına devam etmek istemesi Bay Perry için önemsizdir. Oğlunun ilerleyen yıllarda tiyatro ile büyük bir başarı yakalayabileceği ihtimalini düşünmeyen Bay Perry'ye göre Neil için önemli olan tek şey iyi bir eğitim ve doktorluk mesleğidir.

4.2.6. Zamanın Kullanılması Örnekleri

Neil Perry, tıpkı geçen sene olduğu gibi bu sene de okul yıllığı yazmak istemektedir. Üstelik bu sene editör yardımcısı olarak görev yapacaktır. Ancak babası Bay Perry, oğlunun doktor olmasını istediği için müfredat dışı işlerle uğraşmasını istememektedir ve müdür ile konuşarak oğlunun okul yıllığını bırakmasını sağlamıştır. Neil, her ne kadar tepki gösterse de karşı gelememiş; filmin 08:38 dakikasında babası oğluna "Bunun annen için ne kadar önemli olduğunu görmüyor musun?" diyerek konuyu kapatmasını sağlamıştır. Burada kendi istekleri için bir yalan söyleme durumu söz konusudur. İçerisinde gizli bir mesaj barından bu yanıt ile aslında kendi isteğini oğluna kabul ettirmeye çalışan Bay Perry, oyun oynamaktadır.

Bir tiyatro ilanı görerek ne yapmak istediğine karar veren Neil, filmin 46:15 dakikasında asi çocuk rolü ile babasının ne istediğini umursamadığını söylemiştir. 46:26'da kendisine sorulan "Baban izin vermezse nasıl oynayacaksın?" sorusuna ise "Önce oynayacağım karakteri düşünmeliyim. Babamı sonra düşünürüm"

diyerek yanıt vermiştir. Neil, asıl sorun ile yüzleşmek istememektedir. Bu nedenle babası ile yüzleşme günü gelinceye kadar bu düşünceyi kafasından atarak daha küçük sorunlarla ilgilenmeye çalışmıştır. Neil'in bu davranışı zamanın kullanılması yöntemlerinden "etkinlik" ile açıklanabilir.

Welton Academy'de ilk dönemi olan Todd Anderson, toplum içerisinde konuşmaktan, fikirlerini ifade etmekten çekinmektedir ve içine kapanıktır. Bu durum edebiyat öğretmeni Keating'in de dikkatini çekmiştir ve Keating derslerde Todd'a sürekli söz hakkı vererek onun bu sorunu hakkında yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ayrıca Todd, öğretmenlerinin söylemleri nedeniyle okula başladığı ilk andan itibaren, aynı okuldan mezun olan abisinin başarısı altında ezilmektedir. Todd, tüm bu çekingenliğinin yanında yeni bir okula başladığı için de arkadaşları ile iletişim kurmakta oldukça zorlanmaktadır. Filmde sık sık sessiz kaldığını gördüğümüz Todd aslında zamanın kullanılması başlıklarından geri çekilme eylemini gerçekleştirmektedir. Örneğin filmin 17:25 dakikasında arkadaş grubu içerisine katılmakta güçlük çektiği ve bir köşede sessizce oturduğu; Neil'in akşamki grup çalışmasına davetini de yine çekindiği için geri çevirdiği gözlemlenmiştir.

Neil, tiyatro etkinliğine katılmak için sahte izin mektubu yazmıştır. Kimsenin haberi olmadan tiyatro etkinliği için çalışmalara katılacak olan Neil, sahnede başrol olarak görev alacaktır. Ancak babası Bay Perry, tiyatro etkinliğinde görev alan başka bir öğrencinin velisinden oğlunun da sahne alacağını öğrenmiştir. Oğlu ile görüşmeye gelen Bay Perry, etkinliğe bir gün kala oğlunun tiyatrodaki sahne almasını kesinlikle yasaklamıştır. 83:00'da oğlu ile konuşurken "Senin yüzünden yalancı durumuna düştüm" diyen Bay Perry, suçu karşı tarafa yükleyerek "Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin" yaşam pozisyonu ile hareket etmiş; 83:24'te "Seni burada okutabilmek için ne fedakarlıklar yaptım görmüyor musun?" diyerek oğluna karşı "sana ne kadar yardım ediyorum görmüyor musun?" isimli oyunu oynamıştır. Bu oyun ile alıcıda minnet duygusu oluşturarak kendi istediğini elde etme amaçlanmaktadır.

Keating sayesinde kendisini, ilgi alanlarını keşfetmeye başlayan Neil, tiyatrodaki sahne aldığı gecedeki sonradan şiddetli bir uyarıya maruz kalmıştır ve cezalandırılmıştır. Neil son bir çaba ile babasına karşı çıkmaya çalışsa da hayallerini ve isteklerini babasına anlatamamıştır. Filmin 100:52 dakikasında eleştirel ebeveyn ve asi/uslu çocuk ego durumları arasında gerçekleşen konuşmada Neil yok bir şey diyerek zaman kullanma yöntemlerinden geri çekilmeyi kullanmış, otoritenin isteklerine karşı çıkamayarak sessiz kalmıştır.

Neil, babasının baskı ve suçlamalarına dayanmayarak intihar etmiştir. Neil'in intiharı diğer öğrencilerin velilerini telaşlandırmış ve okul yönetimi inceleme başlatmıştır. Zaten uyguladığı yöntemlerle eleştirilen Keating, Neil'in intiharından sorumlu tutulmuş ve görevden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Olaya karışan kişileri bildiklerini anlatmaya çağıran okul yönetimi, Ölü Ozanlar Derneği üyelerinden Cameron'un uslu çocuk ego durunu ile hareket ederek otoriteye her şeyi anlatması sonucu söz konusu topluluğun toplantılarından da haberdar olmuştur. Okul yönetimi tarafından, bu öğrenci topluluğunun üyeleri tek tek sorgulanmış ve Keating hakkında deliller elde edilmiştir. Okuldan atılmak istemediği için her şeyi anlatan Cameron, filmin 94:38 dakikasında arkadaşları ile konuşurken "Bizim peşimizde değiller. Biz kurbanız" demiştir. Burada Cameron'un kendisini suçlamadığı; tek suçlu olarak Keating'i gördüğü gözlemlenmiştir. Cameron için "Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin" yaşam pozisyonunda olduğu gözlemlenmiştir. Arkadaşlarına "Sizin de aklınız varsa benim yaptığımı yaparsınız" diyen Cameron, "Size yardım etmeye çalışıyorum" oyunu oynayarak okul müdürüne her şeyi anlattığı için kendisini rahatlatmaya ve yaptığı eyleme ortak aramaya çalışmaktadır.

4.2.7. Transaksiyon Örnekleri

Keating derslerinde farklı metotlar uygulamaktadır. Welton Academy'deki diğer öğretmenlerin kullandığı yöntemlere benzemeyen bu metotlar Latince öğretmeni Bay McAllister'in de dikkatini çekmiştir. 27:09 dakikada okul yemeği esnasında Keating'e "Bugünkü dersiniz hayli ilgi çekiciydi Bay Keating" diyerek gizli bir mesaj vermektedir. Şahit olduğu bir edebiyat dersinde gürültü yapılması hoşuna gitmeyen McAllister aslında ilgi çekici derken Keating'in yöntemlerini beğenmediğini ima etmektedir. "Gerçi gençlere yanlış örnek oluyordunuz ama hayli etkileyiciydi" şeklindeki bir sonraki cümlesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Hedeflenenenden farklı bir benlik türünden yanıt gelmesi halinde kapalı transaksiyon gerçekleşir ve iletişim kesilir. Keating ile McAllister arasında geçen konuşma, sahnenin devamında iletişimsizliğe dönüşmüştür. 27:36 ile 28:05 arasındaki konuşmada iki karakter de birbirlerine üstünlüklerini kabul ettirmeye ve tartışmadan galip ayrılmaya çalışmaktadır. Örneğin McAllister "Bana ahmakça düşlerle azat olmuş bir yürek göster, ben de sana mutlu bir adam göstereyim" diyerek hayal kurmanın gereksizliğine atıfta bulunurken Keating "Lakin insan sadece düşlerinde azat olur. Her daim öyleydi ve her daim öyle olacak" şeklinde bir yanıt vermiş; McAllister'in tersi yönde bir düşünce savunmuş ve ikisi de

ebeveyn ego ile yanıt vererek iletişimi sonlandırmışlardır. Kapalı transaksyonda kişilerin verdikleri mesajların doğruluğuna ya da tarafların haklılığına bakılmaz. Önemli olan istenilen ego durumundan yanıtın alınıp alınmadığıdır. Bu konuşma esnasında Keating uslu çocuk ego durumu ile “Evet, sanırım sen haklısın” şeklinde bir yanıt verseydi iletişimin devamı sağlanabilirdi ve tamamlayıcı transaksyon gerçekleşirdi.

Bir başka kapalı transaksyon örneği filmin 31:47 dakikasında Richard Cameron ve Knox Overstreet arasında geçmektedir. Okul kurallarına göre uyku saatinde okulun yatahanesini terk etmek yasaktır. Ölü Ozanlar Derneği'nin ilk toplantısını gerçekleştirmek isteyen öğrenciler, bu kuralı çiğnemek ve gece vakti aralarında konuştukları mağaraya gitmek için plan yapmaktadırlar. Uslu çocuk rolündeki Cameron ise okulun yani otoritenin kurallarını çiğnemekten çekinmektedir. Ancak arkadaşlarından da ayrılmak istememekte; onların da mağaraya gitmelerine engel olmaya çalışmaktadır. Cameron, “Bilemiyorum, bu iş tehlikeli olmaya başladı” diyerek sorununu doğrudan söyleyemez ve arkadaşlarını vazgeçirmeye çalışır. Overstreet “Otur evinde o zaman” diyerek cevap verir ve Cameron uslu çocuk ego durumundan yanıt alamadığı için iletişim sonlanır.

5. Tartışma ve Sonuç

Hümanist bir yaklaşım olan Transaksyonel Analiz Yaklaşımı'na göre yaşantıları ve hayata bakış açıları birbirinden farklı olan insanlar kendi istedikleri şekilde yaşayabilir ve kendisi ile ilgili konulara yine kendisi karar verebilir. Fakat bir kimsenin kendi başına karar verebilmesi için öncelikle yetişkin ego durumunu özgürleştirilmesi ve ortaya çıkarması gerekmektedir. Transaksyonel Analiz Yaklaşımı, çocuk ego durumunu tanıyarak duygularını ifade etmeyi öğrenen, ebeveyn ego durumunu tanıyarak ondan faydalı olan bilgileri alan, eksikliklerinin ve aşırılıklarının farkında olan, diğer insanların çocuk ve ebeveyn egolarına karşı duyarlı olan, onlara karşı sabırlı, hoşgörülü olan, empati yapabilen ve temas iletişimi sağlayabilen, yaşanan olaylar karşısında verdiği tepkilerin hangi ego durumdan geldiğinin farkında olan kişilerin yani özgürleşmiş yetişkin ego durumuna sahip olan insanların hayatları boyunca karşılaştıkları sorunların üstesinden geleceklerini savunmaktadır.

İnsanların, yetişkinlerini ortaya çıkarmasında en önemli etkenlerden birisi ailesidir. Küçük yaşlardan itibaren yaşanan olaylar bireylerin sonraki yaşantılarına etki etmektedir. Ailenin çocuk üzerinde fazla korumacı olması ya da fazla umursamaz olması çocuğun ilerleyen zamanlarda hangi ego durumunu daha fazla kullanacağı üzerinde etkili olur. Dolayısıyla yetişkin ego durumunu ortaya

çıkarma aşamasında ailenin göstereceği tutum birey için oldukça önemli olacaktır.

Ölü Ozanlar Derneği filminde henüz ergenlik döneminde bulunan öğrenciler kendilerini keşfetme dönemindedirler. Her ne kadar aileleri ve öğretmenleri tarafından baskı ile büyütülüyor olsalar da edebiyat öğretmenleri Keating sayesinde kendileri ile ilgili konularda kimseye sormadan karar alabilmişler, özgür olabilmişler yani yetişkin ego durumlarını kullanabilmişlerdir. Ölü Ozanlar Derneği filmindeki Keating'in öğretim yöntemleri Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı ile benzerlik gösterdiği için yaklaşımın anlaşılmasında kolaylık sağlamaktadır.

Bu çalışma, Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının konu başlıklarından olan ebeveyn, yetişkin, çocuk ego durumları, "Ben İyiyim, Sen İyisin" vb. yapısal fonksiyonlar, zaman geçirme yöntemleri, iletişim çeşitleri ve yapısal patoloji gibi konuların daha iyi anlaşılabilmesi adına hazırlanmıştır. Bu kapsamda, yatılı okulda kalan bir grup öğrencinin kendi yetişkinleri bulmaları yolunda başlarından geçen olayların anlatıldığı Ölü Ozanlar Derneği filmi aracılığı ile örneklendirme yapılarak Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı somutlaştırılmıştır.

Son olarak işbu çalışmanın, Transaksiyonel Analiz Yaklaşımını filmde örnekler ile açıklaması nedeniyle daha sonra yapılacak benzer çalışmalarda kolaylık sağlayacağı ileri sürülebilir. Ayrıca şiir, film, roman vb. insan hayatlarından kesitler sunan sanat/edebiyat ürünlerinin, ruh sağlığı ile ilgili konularda örnekler sergileyerek bu konular hakkında çalışma yapan kişiler için pekiştirme sağlayacağı söylenebilir. Bununla birlikte araştırmacıların dışında da insanların davranışları, iletişimleri ve psikolojisi ile ilgili konularda eğitim alan öğrencilerin de film, roman, müzik gibi edebiyat/sanat ürünlerini ders esnasında ya da ödev niteliğinde tüketmesinin konunun daha anlaşılabilir olmasını sağlayacağı; teknoloji çağı içerisinde büyüyen ve gelişen öğrenciler için görsel ve işitsel materyallerin kullanılmasının onları derse katma noktasında oldukça etkili olacağı ve edebiyat/sanat ürünlerine müfredat içerisinde yer almasının verilecek eğitimin kalitesini artıracığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akkoyun, F. (1995). Transaksiyonel Analiz ve Yetişkin Olmak. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 28(1), 1-11. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000343
- Atasoy, F.S. (2019). *Genç Amatör Futbolcuların Transaksiyonel Analize Dayalı Ego Durumları ve Takım Mevkileri Bağdaşım Düzeylerinin Performansları ile*

- İlişkisi: Samsun İli Örneği* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Baloğlu, U. (2018). Masumiyet Filminde Çocuk, Televizyon ve Bağlanma İlişkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 1-30.
- Danış, M.Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 45-53.
- Dökmen, Ü. (1994). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duyan, V. (2019). Transaksiyonel Analiz. Duyan V. (Editör). *Sosyal Hizmet Kuramları ve Yaklaşımları içinde* (s. 104-128), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Harris, T.A. (2020). Ben Ok'im Sen Ok'sin. (Çev. M. Şahin, N. Sağlam, H. Uğur, D. Akıcı). İstanbul: Okyanus Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1967).
- Dead Poets Society, (2021). IMDB. Erişim Adresi: <https://www.imdb.com/title/tt0097165/>
- Karababa, A. (2016). *Ergenlerde Transaksiyonel Analiz Ego Durumları, Yaşam Pozisyonları ve İnsani Değerler Açısından Yalnızlık*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Keçeci, A. (2007). Hemşirelik Eğitiminde İletişime Yeni Bir Yaklaşım: Transaksiyonel Analiz. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-12. <https://doi.org/10.34056/aujef.769576>
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Özerk, H. (2008). *Özel Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerinin, Transaksiyonel Analiz Kuramı Çerçevesinde, Birbirlerinde Gözlemledikleri ve Birbirlerinden Bekledikleri Ego Durumlarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Saruhan, M.A. (2019). *Hükümlülerin Transaksiyonel Analiz Teorisine Göre Benlik Durumlarının Belirlenmesi: Kırıkkale Sulakyurt Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Sevim, A. S. (1996). *Transaksiyonel Analize Dayalı Bir Eğitim Programının Evli Çiftlerin Ego Durumları ve Evlilik Yaşamlarına İlişkin Bazı Değişkenlere Etkisi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürel, N. T. (2011). *Uçuş Eğitimcilerinin Eğitim Performanslarının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Yılmaz, ., Zengin, O. (2019). Bir Eğitim Materyali Olarak “Canım Kardeřim” Filminin Sosyal Hizmet Eğitiminde Kullanımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70), 667-674. <https://doi.org/10.17755/esosder.434976>
- Yönder, M. (2012). *Psikiyatri Kliniklerinde alışan Hemřirelerin Transaksiyonel Analiz Kuramına Göre Ego Durumları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Zengin, E. (2019). Transaksiyonel Analiz Ego Durumlarının İletişime Etkisi Bağlamında “Ters Yüz” Filminin Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 30-51.